

Juraj Hladký

УДК 413.11 (437.6) (09)

Z HISTORICKEJ SLOVENSKEJ HYDRONYMIE A OJKONYMIE – NITRAVA ČI NITRA?

Rezumé. V príspevku autor analyzuje historické slovenské toponymum Nitra / Nitrava, ktorý podnes v slovenskom jazyku poznáme ako hydronymum a ojkonymum. Autor prináša ostatné výklady tohto slova od rôznych jazykovedcov onomastikov, ktorí vysvetľovali jeho pôvod z predslovanského indoeurópskeho základu s významom "voda". Staršie výklady nachádzame v klasickom a monumentálnom diele V. Šmilauera. V prvom prípade môžeme uvažovať o počiatocnom použití slova ako hydronyma, v druhom prípade o jeho pôvodnom použití ako ojkonyma (pomenovanie obyvateľstva na vypálenom mieste). Historický formant *-ava* v hydronymii sa tradične vysvetľuje zo starogerm. slova *ahwa*, no je frekventovaný v lexike všetkých slovanských jazykov. V súčasnej slovenskej hydronymii ho nachádzme v názvoch riek Orava, Ondava a pod. V štúdiu analyzujeme aj možnosti vplyvu maďarského jazyka na zmenu formantu *-ava* > *-va* v 10. – 12. storočí a ukazuje sa, že pôvodná forma hydronyma bola Nitra.

Medzi zaujímavé a podnes nie jednoznačne vysvetlené historické vlastné mená z územia Slovenska patrí meno rieky, mesta a včasnostredovekého kniežatstva s historickým centrom na západnom Slovensku – meno *Nitra*. Staršie výklady názvov zostavil V. Šmilauer vo svojom diele *Vodopis starého Slovenska* (1932, s. 338). Aj novšie práce s výkladmi tohto mena (v ostatnom čase závažné štúdie B. Varsika, Š. Ondruša a R. Krajčoviča) ukazujú, že problém, či ide v tomto prípade o slovanské alebo ešte predslovanské meno, nie je uzavretý.

V našom príspevku sa zameriame skôr na problémom, či bol pôvodný názov rieky **Nitrava* alebo *Nitra*; a či v prípade zmeny *Nitrava* > *Nitra* išlo o zmenu vyvolanú pôsobením maďarského etnika na strednom Dunaji.

Vyriešenie tejto úvahy sťažuje absencia starších dokladov hydronyma Nitra (najstarší pochádza až z roku 1006: *flumen Nittra, minoris fluminis Nittra, maioris fluminis Nittra* CDSl. 1, Nr. 51; tu ide pravdepodobne o odlišenie ramena rieky Nitry v meste Nitra; všetky doteraz známe doklady uvádzame v knižke *Hydronymia povodia Nitry*, 2004). Z 9. storočia sa nám však dochovali doklady na pomenovanie mesta a lokality Nitry, a to ešte so sufixom *-ava* (826 *sancte Nittrauensis ecclesie*, 870 – 871 *Nittrau*; Varsik, 1972, s. 147, 148). Ďalšie doklady sú už bez sufixu (880 *ecclesie Nitrensis*, 1006 *Nittra, Nitra* atď.).

Podobne ako v mnohých ďalších prípadoch onymickej homonymie názov mesta vznikol podľa pomenovania rieky a zasa názov včasnostredovekého slovanského kniežatstva podľa sídelného mesta (tak sa napríklad podľa zvyklostí udeľovania arcibiskupských titulov predpokladá, že Metod už ako arcibiskup mal svoje sídlo v meste, resp. na hrade **Morava*, hoci existenciu mesta s týmto menom nemáme doloženú; dnes sa stotožňuje s Mikulčicami na Morave; Steinhübel, 2004, s. 67).

Hoci nemáme naporúdzí doklady hydronyma s názvom *Nitrava*, nedá sa vylúčiť s ohľadom na doklady mesta, resp. lokality Nitra (*Nitrava*). B. Varsik vo svojej monografii *Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Maďarmi v 10. – 12. storočí* (1990, s. 42) uvádza, že v 9. storočí jestvoval pre Nitru len názov *Nitrava*. Zmena *Nitrava* > *Nitra* sa tak vysvetľuje ako aj v prípade ďalších slovanských hydronym so sufixom *-ava* prevzatím, resp. jazykovou adaptáciou slovanských (slovenských) mien do maďarčiny (podobne slvk. *Tibava* > maď. *Tiba*; slvk. *Myslava* > maď. *Miszla* a pod.). Podľa B. Varsika v niektorých iných Maďarmi prevzatých slovanských názvoch s príponou *-ava* sa z pôvodného sufixu zachovala len zložka *-va* (slvk. *Žitava* > maď. *Zsitva*, slvk. *Orava* > maď. *Arva*). Tu však treba zdôrazniť, že mená, resp. podoby

Tiba, Miszla, Zsitva, Árva a iné sú svojím pôvodom slovenské (slovenské) mená adaptované do maďarčiny a písané maďarskou grafikou. Najnovšie doklady podľa pravidiel projektu Hydronymia Slovacie (2005) o slovenských hydronymách so sufixom *-ava* priniesol A. Závodný (2005, 2006). Používanie takýchto grafických podôb našlo uplatnenie v (maďarskej) kancelárskej, resp. úradnej praxi a, pochopiteľne, tieto mená nikdy nevstúpili do prirodzených jazykovokomunikačného vedomia domáceho obyvateľstva.

Z tohto výkladu vyplýva, že názvy s *-ava* sa zachovali všade tam, kde sa zachovala kontinuita pôvodného slovenského obyvateľstva (napr. Myjava, Rudava atď.). Výnimkou je podľa B. Varsika teda len názov Nitra (< *Nitrava*) a to preto, že po výbojných maďarských vpádoch bolo pôvodné obyvateľstvo v okolí Nitry na začiatku 10. storočia zdecimované a jeho zvyšky sa pomadžarčili. Súčasný názov Nitra sa tak javí ako spätné prevzatie z maďarčiny. S podobným názorom o spätnom prevzatí mena prišiel už maďarský slavista slovenského pôvodu J. Melich, no už V. Šmilauerovi (1932, s. 338) sa zdalo byť spätné prevzatie názvu takej významnej rieky z maďarčiny, navyše v takom významom slovenskom centre, nie veľmi pravdepodobné.

Za Šmilauerovu pochybnosť svedčia výsledky onomastických výskumov aj najnovšie archeologické výskumy, Ukazujú, že na území bývalého Nitrianskeho kniežatstva (a takisto v okolí Nitry) malo slovenské, vlastne už slovenské obyvateľstvo v 10. – 13. storočí jednoznačne dominujúce postavenie a z viacerých etnických skupín naďalej zohrávalo v tomto geopriestore rozhodujúcu úlohu vo vývoji osídlenia. Ján Stanislav (1999, s. 14; novšie porov. Čaplovič, 1998, s. 197) napríklad v iných súvislostiach upozorňuje na to, že v 12. storočí bola v okolí Nitry iba štvrtina maďarských osád. Ojkonymá v tomto regióne a na dolnom toku Nitry, ktoré pochádzajú z 11. – 15. storočia, zasa svedčia o tom, že základná vrstva obyvateľstva na dolných tokoch riek Nitry aj Váhu (a takisto medzi nimi) bola a zostala slovenská, resp. slovenská a Maďari sa tu usadili ako cudzí etnický element. Navyše, s dokladom na mesto Nitra bez sufixu *-ava* sa stretávame už r. 880 (*ecclesie Nitrensis*, r. 1006 *Nittra*, *Nitra*), teda v období, keď Maďari ešte neboli na slovenskom území.

Napokon, podobnú zmenu s následným spätným prevzatím z dôvodu znevýhodnenia etnickej štruktúry v neprospech domáceho obyvateľstva by sa dala ešte výraznejšie očakávať aj v prípade rieky Žitavy a ďalších (a navyše menej dôležitejších) susediacich riek so sufixom *-ava*. To však, pravda, neznamená, že treba spochybňovať zmenu sufixu *-ava* > *-va* > *-a* ako dôsledok

preberania a adaptácie slovenských (slovenských) vlastných mien do maďarčiny od 10. storočia, príp. aj v mladšom období.

Podľa indoeuropeistu a slavistu Š. Ondruša (2000, s. 15) boli mená *Nitrava* a *Nitra* fakultatívne – mohli sa používať súčasne. Keďže podoba *Nitrava* aj *Nitra* ako vlastné mená lokality sa uvádzajú už v 9. storočí, nezaobera sa predpokladanou zmenou *Nitrava* > *Nitra* ani jej príčinami. Istotne aj preto, že Maďari na toto územie prišli až po začiatku 10. storočia (porov. Čaplovič, 1998, s. 43).

Zatiaľ ostatný praslovanský výklad názvu Nitra predstavil Š. Ondruš vo svojich starších štúdiách a napokon v 1. zväzku monografie *Odtajnené trezory slov* (2000, s. 9 – 16). V minulosti hľadali slovenský pôvod názvu Nitra F. Umflaut (1886) a G. Czirbusz (1908). Názov odvodzovali od slova **vún-oNtrü* > *vnutro*, *nutro* s motiváciou “rieka tečúca vovnútri, medzi štyrmi riekami”, príp. “rieka tečúca vo vnútrozemí” a T. Tomicki (1925) pôvodný tvar rekonštruoval ako **Nitorna* či *Nutorna*. J. Červinka (1928) v názve takisto videl slovenský pôvod, avšak samé slovo pokladal za nejasné, no dával ho do súvislosti s osobným menom *Nitabor* a baltoslovanským apelatívom *nitra* “zástava”.

Š. Ondruš vychádza ešte z indoeurópskych paralel v praslovančine a meno Nitra dáva do súvislosti s ide. verbom **neit-* : **nit-* s významom “rúbať sekat”, ale aj “páliť, žiarit”, ktoré boli responzibilné (doklady na responzii tohto slova v súčasných jazykoch nachádza napr. aj v lat. *nitere* “žiarit, páliť”). V apofonickej podobe *noit*, po monoftongizácii *nät-* ho nachádza aj v slovenskom slovese *nietiť* (s významom “rozniecovať, rozpaľovať, vznecovať”); porov. rus. *áilňčnü* (< psl. **gnětiti*; ESSJ, 6, s. 167 – 168; v staršej češtine *nítiti*; Kott, 2, s. 174). To isté slovo mohlo mať na začiatku pohyblivé *s-* (**sneit-*; porov. nem. *schneiden* “rezať, sekať”). Ide. základ *sneit-* : *snoit* podľa Ondruša zdedili aj Slovania a nachádza na to doklady v ukrajinčine a v slovenčine a základ *neit-* vo význame “sekať, rúbať”, ale aj “páliť, žiarit”, avšak už bez derivátu *-r-*, nachádza aj vo východoslovanských názvoch *Nittino*, *Nitkino*, *Nitniki* a pod.

V mene rieky Nitra takisto nachádza ide. základ *neit-* odvodený derivačným elementom *-r-*. Pripúšťa, že otázku motivácie nemožno vyriešiť uspokojivo, pretože ak bola Nitra pomenovaná v severnej časti povodia, resp. pri prameni, kde susedí s pohorím Žiar, tu by išlo o motiváciu žiarenia, pálenia. Ak bola pomenovaná v južnej časti toku, kde susedí s vrchovinou Tribeč, bola by tu motivácia rezania, sekania (pôvodne **Trebíč*: 1113 *Trebisc*; CDSL, I, Nr. 69: < **terb-* > *treb*, *-tereb-* “miesto, kde sa vyrúbe porast”, príp. zo stsl.

tręba “obeta”, teda “miesto, kde sa koná obeta, obyčajne nietením, pálením”). Aj pôvodný základ *terb-, po metatéze tręb- : treb- : tereb-, častý v slovanskej toponymii, mal významy “rúbať, sekať; páliť.”

Okrem slovanského výkladu mena Nitra od Š. Ondruša musíme spomenúť aj výklad R. Krajčoviča (2005, s. 18 – 21), ktorý môžeme zaradiť do skupiny výkladov prikláňajúcich sa k predslovanskému pôvodu tohto mena.

Vráťme sa však v súvislosti s Krajčovičovým výkladom k spomínanému problému sufixu -ava. Pri dokladoch lokality Nitrava s príponou -ava (826 *sancte Nitrauensis ecclesie*, 870 – 871 *Nitrau*) uvádza, že to nie je pôvodný názov mesta Nitry, ale názov od neho odvodený domácou príponou -ava, ktorá svojim významom poukazuje na rozsiahlejší priestor (porov. apel. *dial'av-a*, *šír-av-a*; s podobným augumentom prichádza v spomínanom výklade o fakultatívnosti podôb *Nitrava* : *Nitra* aj Š. Ondruš).

Podľa R. Krajčoviča ide teda o pomenovanie rozsiahlejšieho priestoru či väčšieho majetku na oboch brehoch rieky nazývanej *Nitra*. Za správny preto pokladá postup historikov, ktorí zápis v spise *De conversione Bagoariorum et Carantanorum*, vzťahujúcom sa na rok 826 ...*in loco vocata Nitrau*... prekladajú ...*na majetku nazývanom Nitrava*... (išlo by o pomenovanie dedičného majetku nitrianskeho kniežat'a Pribinu). Vylučuje preto, že by forma *Nitrava* bola pôvodným názvom Nitry a, súhlasiac so Š. Ondrušom a faktami o historickom vývine etnickej štruktúry v okolí Nitry a jeho vplyve na vlastné mená s určitou historickou a komunikačnou tradíciou, odmieta, že by forma *Nitra* vznikla v starej maďarčine skrátením sufixu -ava (> -va > -a) a takisto odmieta spätné prevzatie pomaďarčenej podoby názvu (v maď. forme *Nyitra* > slvk. *Nitra*).

Druhotnosť či nepôvodnosť sufixu -ava v daktorých slovenských hydronymách v iných súvislostiach napokon pripúšťa aj B. Varsik (1990, s. 19) poznamenávajúc, že “niektoré názvy riek na Slovensku majú základ názvu nejasný (môže byť aj predslovanský); také sú napr. názvy *Nitrava* a *Rimava* (pôv. *Nitra*, *Rima*), pri ktorých Slovania mohli už sami pripojiť k základom názvov slovanskú príponu -ava.” S týmto záverom súhlasia aj českí hydronomastici.

Podobu *Nitra* predpokladá aj s ohľadom na svoj výklad mena *Nitra* R. Krajčovič za pôvodnú (staršiu), pretože jeho výklad vychodí z predslovanskej politickej či skôr etnickej situácie na území neskoršieho Nitrianskeho kniežatstva. Podľa neho názov rieky aj lokality *Nitra* odráža napätú včasnoslavo-kvádsku symbiózu asi v 4. – 5. storočí. Vo svojich výkladoch z r. 1999 a 2005 sa opiera o podoby starých nemeckých názvov mesta Nitry (*Neuter*, *Neutra*, *Neiter*; pokladá ich

za predslovanské germánske názvy mesta Nitry; doklady naň sme zosumarizovali v spomínanej publikácii *Hydronymia povodia Nitry*, 2004). R. Krajčovič kladie vznik týchto nemeckých variantov (v kriticky vydaných a spracovaných diplomatikách ich však evidujeme až v 18. storočí, napr. na mapách jozefínskeho mapovania z 2. polovice 18. st. sa uvádza *Statt Nitra rel Neutra* a rieka *Neutra oder Nitra Fl.*; ed. Klein, 2003, mapa č. 5) do kvádskeho prostredia a predpokladá, že vznikli z pôvodných latinsko-rímskych názvov *Novi-iter* a *Neui-iter*, čiže zo zložených názvov z koreňa *neui-* latinsko-rímskeho adjektíva *neuius* s významom “to, čo je za hranicou, za limesom”, resp. “nový priestor za limesom” (porov. lat. adj. *novius*, *novus*; *neuius* od koreňa *neui-* podnes zachováva gréčtina v podobe *neos* popri *neos* “nový”; Krajčovič, 2000, s. 19). Zložka *iter* označovala užšiu cestu pre rad jazdcov za sebou alebo pre vojenskú jednotku v užšom útvere, ale aj rieku. Názov tak mal mať orientačno-infomačnú funkciu (za také pokladá aj meno podnes nelokalizovaného rímskeho hradiska *Laugaritio*; prepokladá sa, že sa nachádzalo niekde v blízkosti Trenčína) a pôvodne mal podobu *Neui-iter*. Tvrdenie podopiera aj dokladom z 12. storočia od arabského geografa Idrisiho v podobe *Neitherm* (za predpokladu, že ide o dnešnú Nitru). Jeho funkciou tak malo byť informovanie jazdcov rímskych légii o ceste popri rieke za limesom, za rímskou hranicou. V staroslavo-slovenskom, resp. staroslavo-slovenskom prostredí sa podľa R. Krajčoviča názov podľa hláskoslovných špecifik praslovančiny zmenil na *Neiter* a podľa zákona o otvorenosti slabík zložka *nei-* sa zmenila na *ni-* a *-ter* > *tra*. Podoba *Nitra* sa tak ustálila v oblasti stredného Ponitria a upevnila sa v súvislosti so vzrastajúcim hospodárskym a politickým významom mesta. Interpretáciu názvu R. Krajčovič podopiera aj početnými archeologickými nálezmi z rímskeho obdobia z Ponitria, ale aj samej Nitry a jej okolia.

Pripomeňme, že na Slovensku sa nachádza ešte jedna *Nitra*, obec *Nitra nad Ipľom* (v okrese Lučenec), ktorá sa síce po prvý raz spomína (azda pre svoju relatívnu nedôležitosť) až r. 1350 ako *Nitra* (VSO, 2, s. 303). Š. Ondruš aj R. Krajčovič sa zhodujú v tom, že ide o pôvodný názov obce, teda nevznikol podľa mena centra starého Nitrianskeho kniežatstva, resp. nebol motivovaný migráciou obyvateľstva z Nitry a pod. Obidvaja jej pôvod odvodzujú v zmysle svojich predchádzajúcich výkladov (Š. Ondruš názov Nitry nad Ipľom pokladá za slovanský, R. Krajčovič zasa svojím pôvodom za latinsko-rímsky názov informatívno-orientačného charakteru; svoj výklad aj v tomto prípade podopiera bohatými archeologickými nálezmi z rímskeho obdobia aj v tejto lokalite).

Záver: Uvedené výklady teda pred nami otvárajú otázku, či naozaj bol pôvodný názov rieky **Nitrava* (hoci, ako spomenuli, zachovali sa

najstaršie zmienky o lokalite (meste, hrade, regióne) *Nitrava*. Z českej aj slovenskej hydronymie môžeme dokumentovať viacero prípadov, keď sufix *-ava* bol k predslovanskému alebo slovanskému základu pripojený až neskôr, resp. meno so sufixom *-ava* môže byť derivátom (také je hydronymum Morava, porov. napr. České hydronymum Mumlava: 1670 Mummel Fl., „česká podoba názvu – Mumlava – je ve zjištěných dokladech poprvé doložena v r. 1879. Vznikla pravděpodobně derivací příponou *-ava* od základu *muml-* (analogicky podle Vltava atd.)“; pôvod sa odvodzuje od germ., resp. sthn. *mammalon* „koktat“ alebo psl. *múmúlati*, stč. *mumlati*; Matúšová, 1989, s. 69).

Suffix *-ava* je navyše frekventovaný aj v apelatívnej slovnej zásobe (dial'ava, chmárava, páľava a pod.). V propriálnej slovnej zásobe sa sufixom *-ava* „označuje miesto, kde sa nachádza alebo nachádzalo to, čo je vyjadrené slovným základom, ktoré má alebo malo vlastnosti vyjadrené slovným základom, ale kde sa odohráva či odohrával dej vyjadrený slovným základom“ (Majtán, 1996, s. 24). Aj v toponymii sa stretávame s javom, keď vlastné meno so sufixom *-ava* z inej onymickej triedy nemusí byť odvodené od hydronyma. Predpokladá sa napríklad, že meno pohoria Šumava (v češtine prvý raz doložená r. 1565) vzniklo z psl. apel. *šuma* „hustý les“, podobne ojkonymum Chrastava vzniklo príponou *-ava* zo staročes. apel. *chrast* „chrastie, krovie“; t.j. „osada založená na mieste s krovinatým porastom“ (LMŠ, s. 298, 125); apel. *chrastava* v historických slovníkoch nezaznamenávame; ojkonymum Chrastava vzniklo deriváciou ako dôsledok onymickej nominácie.

LITERATÚRA

1. Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Tomus I. (805 – 1235). Ed. R. Marsina. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971. 472 s. + 32 s. prílohy.
2. Čaplovič D. Včasnostredoveké osídlenie Slovenska. Bratislava : AEP, 1998. 168 s.
3. Kott. Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický. Ed. F. Š. Kott. Zv. 2. (N – P). Praha : Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1880. 1270 s. + prílohy.
4. ESSJ. Etimologičeskij slovar slavjanskich jazikov : Praslovljanskij leksičeskij fond. Zv. 6. *E – *G (golva). Ed. O. N. Trubačev. Moskva : Izdatel'stvo Nauka, 1979. 224 s.
5. Hladký J. Hydronymia povodia Nitry. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, 2004. 294 s. ISBN 80-8082-008-2
6. Klein B. Významné mestá Slovenska na tajných mapách 18. storočia. Bratislava : Veda, 2003. 160 s. + 11 mapových príloh. ISBN 80-224-0668-6
7. Krajčovič R. Pokus o výklad názvu rímskeho tábora Laugaricio pri Trenčíne. In: Slovensko a európsky juhovýchod : Medzikultúrne vzťahy a kontexty. Zborník k životnému jubileu T. Štefanovičovej. Ed. A. Avenarius, Z. Ševčíková. Bratislava : Filozofická fakulta UK, 1999, s. 415 – 419.
8. Krajčovič R. Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. 232 s. ISBN 80-88878-99-3
9. Krško J. Spracovanie hydronymie Slovenska : Metodické pokyny na spracúvanie projektov Hydronymie Slovacie. Banská Bystrica : UMB, 2005. 104 s.
10. LMŠ. Luterrer I., Majtán M., Šramek R. Zeměpisná jména Československa : Slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje. Praha : Mladá fronta, 1982. 376 s.
11. Majtán M. Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava : Veda, 1996. 192 s.
12. Matúšová J. K hydronymum Mumlava a Jizera. In: Onomastický zpravodaj. Ed. M. Kanppová. Roč. 30, 1989, s. 68 – 73.

Meno rieky **Nitrava* v slovenskej hydronymii zostáva nedoložené a jeho existencia naďalej hypotetická. Do istej miery o tom z historického hľadiska svedčí spochybnenie vplyvu maďarčiny na predpokladanú zmenu **Nitrava* > *Nitra*, ale aj existencia vlastných mien so sufixom *-ava* z iných onymických tried, avšak bez akejkoľvek vecnej či motivačnej súvislosti s hydronymami. Teóriu o zmene *-ava* > *-va* > *-a* v prípade hydronyma Nitra pod vplyvom maďarského etnika spochybňuje aj existencia vlastných mien so sufixom *-va*, napr. čes. Beč-va, Šuma-va, teda mien, kde sa vplyv maďarčiny nemohol prejaviť.

Spomeňme na záver ešte názor V. Uhlára, ktorý r. 1983 v súvislosti s hydronymom Nitra uvádza: „Ak prvý záznam (o sídlisku) znie *Nitrava*, možno ho pokladať za pokus vradiť ho do sústavy názvov riek tvorených sufixom *-ava* (vraj z germ. *ahwa* „voda, rieka“), azda aj podľa vzoru, akým z pôvodne doloženého názvu *Maro* vznikla podoba *Morava*... Tento vývinový smer od *Moravy* sa pri názve *Nitry* neujal, naši predkovia ostali pri základnom názve zakončenom príponou *-ra*, ktorý dobre poznáme v názvoch vrchov *Tatra*, *Matra*, *Fatra*, v mene sestry, v apelative *kostra*...“

Podľa uvedených výkladov a poznámok sa zdá byť pravdepodobné, že pôvodné meno dnešnej rieky Nitry bola Nitra bez ohľadu na pôvod samého mena a meno lokality *Nitrava* môže byť len jej derivátom, ktorý vôbec nemusí geneticky súvisieť s hydroformantom *-ava*. Ak by aj v historickej slovenskej hydronymii jestvoval názov **Nitrava*, bol by pravdepodobne len sekundárnym derivátom od názvu Nitra.

13. Ondruš Š. Slovenské rieky. In: Slovakistické štúdie : Zborník vybraných prednášok Letného seminára slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca. Ed. J. Mistrík. Bratislava : Matica slovenská, 1985, s. 269 – 275.
14. Ondruš Š.: Odtajnené trezory slov. (Zv. 1.) Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2000. 244 s. ISBN 80-7090-530-1
15. Stanislav J. Slovenský juh v stredoveku. Zv. 1. 2. vydanie. Bratislava : Národné literárne centrum, 1999. 485 s. ISBN 80-88878-49-7
16. Steinhübel J. Nitrianske kniežatstvo. Bratislava : Veda – Rak, 2004. 576 s. ISBN 80-224-0812-3
17. Šmilauer V. Vodopis starého Slovenska. Praha – Bratislava : Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy, 1932. 564 s. + 3 s. přílohy.
18. Uhlár V. Rieky a potoky povodia Nitry. In: Kultúra slova, roč. 17, 1983, č. 4, s. 97 – 102.
19. Varsík B. Zo slovenského stredoveku : Výber historických štúdií a článkov z rokov 1946 – 1968. (K vzniku dnešného slovenského názvu Nitra). Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1972. 548 s.
20. Varsík B. Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Maďarmi v 10 . – 12. storočí : Príspevok k etnogenéze Slovákov. Bratislava : Veda, 1990. 184 s.
21. VSO. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. Zv. 2. (K – R). Bratislava : Veda, 1977. 520 s.
22. Závodný A. Hydronymia z povodia Myjavy a Chvojnice. In: 15. medzinárodné kolokvium mladých jazykovedcov. Slovenská jazykovedná spoločnosť – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV et al. Tajov 7.12. – 9.12.2005 (v tlači).

Гладкий Ю.

ИЗ ИСТОРИЧЕСКОЙ СЛОВАЦКОЙ ГИДРОНИМИИ И ОЙКОНИМИИ – НИТРАВА ИЛИ НИТРА?

В статье анализируется древний словацкий топоним Нитра/Нитрава, который до сих пор выступает в словацком языке в качестве гидронима и ойконима. Автор приводит толкование этого слова разными лингвистами – ономастами, которые объясняли его происхождение от дославянской основы со значением ‘вода’. В первом случае внимание обращено на первичное использование слова как гидронима. Во втором случае – на его первичное использование как ойконима. Исторический формант *-ava* в гидронимии традиционно толкуется из др.герм. *ahwa*, но он широко распространен в лексике всех славянских языков. В Словакии находим его в названиях Орава, Ондава и тд. Анализируется возможности влияния венгерского языка на изменение форманта *-ava > -va* в 10 – 12 вв. (“Λογος ὀνομαστικῆ”, № 2, 2008, с.76-80).

Hladky Yu.

FROM THE HISTORICAL SLOVAK HYDRONYMY AND OJCONYMY – NITRAVA OR NITRA?

In the paper the author analyzes Slovak historical toponym Nitra / Nitrava which up to the present has been known in the Slovak language as a hydronym and ojconym. The author presents the latest explanations of this word from different linguists onomastics who explained its origin from the pre-Slavic Indoeuropean basis with the meaning «water». We find the older explanations in the classic and monumental work of V. Šmilauer. In the first case we can think about the initial use of the word as a hydronym, in the second case about its original use as an ojconym /naming the population in the burnt place/. Historical formant *-ava* is in hydronymy traditionally explained from Old German *ahwa* but it is frequent in lexicon of all Slavic languages. We find it in the contemporary Slovak hydronymy in the names of the rivers Orava, Ondava, etc. In the essay we analyze also the possibilities of the Hungarian language influence upon the change of the formant *-ava > -va* in 10 – 12 century and it is obvious that the original form of the hydronym was Nitra (“Λογος ὀνομαστικῆ”, № 2, 2008, с. 76-80).